

Ο Νέρων και η σχέση του με τον Χριστιανισμό και τον Ελληνισμό

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ3575, ΑΠΚΥ)
Αθήνα, 2-2012

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

A. Νέρων, Χριστιανοί και Έλληνες

i. Η στάση του Νέρωνα απέναντι στους Χριστιανούς

ii. Η πολιτική του Νέρωνα απέναντι στους Έλληνες

B. Η μετά Νέρωνα εποχή

i. Τα σημαντικότερα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα του Νέρωνα στους Μεταγενέστερους

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Ο Νέρων (37-68 μ.Χ.) κυβέρνησε από το 54 μ.Χ. μέχρι το έτος της αυτοκτονίας του.¹ Οι πηγές που διαθέτει η σύγχρονη έρευνα δεν σκιαγραφούν τον ακριβή χαρακτήρα του Νέρωνα. Άλλοτε παρουσιάζεται σαν πατροκτόνος, δεδομένου ότι γνώριζε για το σχέδιο της δηλητηρίασης με μανιτάρια του Κλαύδιου, τροφή την οποία, στη συνέχεια, αποκάλεσε ως τροφή των θεών² και άλλοτε παρουσιάζεται σαν καλός εκ φύσεως, αλλά ακατάλληλος ως αυτοκράτορας.³ Στην παρούσα μελέτη θα αναφερθούμε στη στάση του Νέρωνα απέναντι στους χριστιανούς, ενώ, στη συνέχεια, θα εξετάσουμε και την πολιτική του απέναντι στους Έλληνες. Τέλος, θα ασχοληθούμε με την εικόνα του Νέρωνα στους μεταγενέστερους μέσα από την παρουσίαση ειδικών στοιχείων.

A. Νέρων, Χριστιανοί και Έλληνες

i. Η στάση του Νέρωνα απέναντι στους Χριστιανούς

Στον Νέρωνα καταλογίζεται μία σωρεία, ηθικών κυρίως, παραπτώματων, όπως αιμομιξίες, δολοφονίες, πατροκτονία, μητροκτονία, επιβολή ακραίων βασανιστηρίων κυρίως στους χριστιανούς και έλλειψη χρηστής διοίκησης.⁴ Το 64 μ.Χ. ο Νέρων χρησιμοποίησε τους χριστιανούς για να τους κατηγορήσει ότι ευθύνονταν για τη Μεγάλη Πυρκαγιά

της Ρώμης, πριν ακόμη προλάβει να ξεχαστεί η καταδίκη του απόστολου Παύλου (ο οποίος καταδικάστηκε, πιθανόν, από τον ίδιο).⁵

Ο Τάκιτος μας πληροφορεί ότι ο Νέρων χρησιμοποίησε τους χριστιανούς για να διασκεδάσει τις υποψίες σχετικά με την εντολή εμπρησμού υποβάλλοντάς τους στις πιο εξευτελιστικές τιμωρίες.⁶ Οι χριστιανοί, λοιπόν, υπέστησαν βάνουσα βασανιστήρια ως εξιλαστήρια θύματα.⁷ Επιπλέον, σύμφωνα με τον Τάκιτο, οι χριστιανοί έτρεφαν μίσος για ολόκληρη την ανθρωπότητα και γι' αυτόν το λόγο καταδικάζονταν μετά από βασανιστήρια και όχι τόσο για το έγκλημα του εμπρησμού.⁸ Οι δοκιμασίες στις οποίες οι χριστιανοί υποβάλλονταν από τον Νέρωνα ήταν ακραίες.⁹ Ακόμη, αναφέρει ο Τάκιτος πως όσο ένοχοι και αν ήταν οι χριστιανοί, στο πλαίσιο της διάδοσης της «καταστροφικής τους δοξασίας» άρχιζε να εκδηλώνεται απέναντί τους κάποιος οίκτος γιατί έγινε αντιληπτό ότι η εξολόθρευσή τους ικανοποιούσε μόνο τη σκληρότητα του Νέρωνα.¹⁰ Τόσο ο Τάκιτος όσο και ο φίλος του Πλίνιος, καθώς και ο σύγχρονός τους Σουητώνιος, απεχθανόταν τους χριστιανούς αν και δεν πίστευε ότι αυτοί ήταν οι υπεύθυνοι για τον εμπρησμό.¹¹ Ο Τάκιτος όμως δεν ήταν ούτε υποστηρικτής του θεσμού του αυτοκράτορα και νοσταλγούσε την εποχή που η σύγκλητος και ο λαός ήταν ισχυρότεροι.¹²

Ωστόσο, ο υπερβολικός ζήλος του Νέρωνα για την ανοικοδόμηση της Ρώμης και ειδικά για το ανάκτορό του, ενίσχυε την κοινή πεποίθηση ότι αυτός ευθυνόταν για την πυρκαγιά.¹³ Το δε ανάκτορο που ανοικοδόμησε κάλυπτε τη διπλάσια έκταση από το σημερινό Βατικανό και αρχιτεκτονικά ήταν ιδιαίτερα περίπλοκο.¹⁴

ii. Η πολιτική του Νέρωνα απέναντι στους Έλληνες

Από την εποχή του Αυγούστου ακόμη, είχε γίνει αντιληπτό ότι το ηθικό κύρος του πανάρχαιου ιερού των Δελφών αποτελούσε στήριγμα της ρωμαϊκής πολιτικής. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι μεταγενέστεροι αυτοκράτορες επεδίωκαν τη λειτουργία του ιερού στα παραδοσιακά ελληνικά πρότυπα ώστε, ομαλά, να αποτελέσουν τους συνεχιστές της εξουσίας.¹⁵ Την ίδια εποχή, ακόμη, αναγεννήθηκε ο θαυμασμός των μορφωμένων Ρωμαίων για τις τέχνες, τα γράμματα και

¹ Ιωσήφ (2006), σ. 68.

² Σουητώνιος, *Νέρων*, 33.1.

³ Mackay (2007), σ. 273.

⁴ Ιωσήφ (2006), σ. 68.

⁵ Lane Fox (2006), σ. 724.

⁶ Τάκιτος, *Annales*, 15, 44.

⁷ Lane Fox (2006), σ. 724.

⁸ De Ste Croix (2005), σ.σ. 32-33.

⁹ Τάκιτος, *Annales*, 15, 44.

¹⁰ Τάκιτος, *Annales*, 15, 44.

¹¹ De Ste Croix (2005), σ. 33.

¹² Ιωσήφ (2006), σ. 70.

¹³ Heichelheim, (2008), σ. 427.

¹⁴ Ο.π. σ. 483.

¹⁵ Pouilloux (1976), σ. 178.

τη φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων. Ο Νέρων, μάλιστα, αργότερα ελλήνιζε δημόσια.¹⁶

Από την Επιγραφή της Ακράϊφειας με το λόγο του Νέρωνα στον Ισθμό της Κορίνθου για την ελευθερία των Ελλήνων, το 67 μ.Χ. προκύπτει η ευεργεσία του Νέρωνα προς τους Έλληνες της Αχαΐας και της Πελοποννήσου χαρίζοντας τους την ελευθερία. Τονίζει δε πως ανταμείβει τους Έλληνες για την ευσέβειά τους και επιθυμεί να απολαύσουν περισσότεροι αυτό το δώρο απελευθερώνοντας ολόκληρη την επαρχία.¹⁷ Εξάλλου, αφενός οι ελληνικές πόλεις διαφωνούσαν στην επαρχοποίηση της Ελλάδος, ζητώντας τη δημιουργία μιας μεγάλης ελληνικής επαρχίας και αφετέρου η τακτική αυτή συνέφερε τη Ρώμη σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.¹⁸ Κατά το ταξίδι του Νέρωνα στην Αχαΐα, ο Σουητώνιος μας πληροφορεί ότι ο Νέρων είχε τα μαλλιά του μεγάλα και λυτά, ήταν ντυμένος με εσθήτα δείπνου και ξυπόλυτος φορούσε ένα μαντίλι δεμένο γύρω από το λαιμό του. Ήταν ένας άνθρωπος απεριποίητος και τα χαρακτηριστικά του ήταν ασύμμετρα.¹⁹

Εικόνα 1: Η Αποθέωση του Νέρωνα μετά το 68 π.Χ. Αετικονίζετα ο Νέρων να θεοποιείται μετά το θάνατό του (αγνώστου καλλιτέχνη).

Η μεγάλη εκτίμηση του Νέρωνα προς τους Έλληνες προκύπτει και από την καθιέρωση των «Νερώνειων», τα οποία ήταν αγώνες μουσικής, αθλημάτων στίβου και ιππασίας στη Ρώμη, κατά το ελληνικό έθιμο.²⁰ Μάλιστα, οι διαγωνισμοί τραγουδιού και θεάτρου καθιερώθηκαν από τον Νέρωνα στους Ολυμπιακούς Αγώνες το 66 μ.Χ.²¹ Ακόμη, ο Νέρων επαίνεσε τους Έλληνες ότι μόνο εκείνοι ξέρουν να ακούνε μουσική

όταν τους επισκέφθηκε στην Αχαΐα κατά τη διεξαγωγή μουσικών αγώνων.²² Επιπλέον, ο Νέρων, κατά την επιστροφή του στη Ρώμη, εισήλθε στην πόλη ως Έλληνας αθλητής και νικητής, και όχι όπως άρμοζε στον αυτοκράτορα, τηρώντας τις αντίστοιχες ελληνικές παραδόσεις.²³

Ο Νέρων, όπως και οι προηγούμενοι αυτοκράτορες, εκδήλωνε το φιλελληνισμό του στην Πελοπόννησο όταν στην Ολυμπία, μάλιστα, έκτισε έπαυλη και ένα υδραγωγείο, ενώ τα αγάλματα που κοσμούσαν το ιερό διάταξε να μεταφερθούν στη Ρώμη.²⁴ Ο Σουητώνιος αναφέρει πως κατά το θάνατο του Νέρωνα, στην ηλικία των τριάντα δύο ετών, ο λαός πανηγύριζε σε ολόκληρη τη Ρώμη. Υπήρχαν όμως και οι οπαδοί του Νέρωνα που τον τιμούσαν και μετά το θάνατό του.²⁵ Ο Σουητώνιος, όμως, έδινε μεγάλη έμφαση στις φημολογίες.²⁶

B. Η μετά Νέρωνα εποχή

ι. Τα σημαντικότερα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα του Νέρωνα στους Μεταγενέστερους

Όταν ο Νέρων μπήκε στη Ρώμη, μετά το φόνο της μητέρας του, ο λαός τον εκδικήθηκε με δημόσιες πράξεις κατά της τιμής του.²⁷ Ο Δίων Κάσσιος αναφέρει, μάλιστα, ότι τα ονόματα «Καίσαρας» και «Αύγουστος» είναι ιερά και δεν θα μπορούσαν να αποδοθούν στον Νέρωνα.²⁸ Δυστυχώς, όμως, το τμήμα της ιστορίας που αναφερόταν στη διακυβέρνηση του Νέρωνα, το οποίο συνέγραψε ο Δίων Κάσσιος, σώζεται σε επιτομές δύο βυζαντινών μοναχών, οι οποίοι δεν δείχνουν πάντοτε τη δέουσα προσοχή στην αντιγραφή, ενώ προσέθεσαν και στοιχεία άλλων, ανώνυμων, συγγραφέων.²⁹

Ο θάνατός του δεν έπεισε όλους τους συγχρόνους του και η δυσπιστία διήρκησε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Σε ορισμένους ιουδαϊκούς κύκλους επικράτησε η άποψη ότι ο Νέρων θα χρησιμοποιείτο από τον Θεό ως εργαλείο για την τιμωρία των καταπατητών της Ρώμης, ενώ οι χριστιανοί, ειδικά με τη συμβολή της Αποκάλυψης του Ιωάννη, ταύτιζαν τον Νέρωνα με τον Αντίχριστο.³⁰

Ο Πλούταρχος αναφέρει πως η ψυχή του Νέρωνα τιμωρήθηκε όσο άξιζε για τα δεινά που προκάλεσε. Η ψυχή του Νέρωνα απεικονιζόταν με τη μορφή τάλαιπωρημένης και τρυπημένης οχιάς. Επειδή όμως είχε προσφέρει την ελευθερία στους Έλληνες οι θεοί του όφειλαν κάτι καλό και τον μεταμόρφωσαν σε ένα

¹⁶ Σακελλαρίου (1976), σ. 98.

¹⁷ Sylloge³ 814

¹⁸ Carrié (1976), σ. 140.

¹⁹ Σουητώνιος, *Νέρων*, 51-52.

²⁰ Σουητώνιος, *Νέρων*, 12.3.

²¹ Ιωσήφ (2006), σ. 71.

²² Σουητώνιος, *Νέρων*, 22.3.

²³ Mackay (2007), σ. 280.

²⁴ Piérari (1976), σ. 164.

²⁵ Σουητώνιος, *Νέρων*, 57.

²⁶ Ιωσήφ (2006), σ. 70.

²⁷ Δίων Κάσσιος, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, 61.16.2.

²⁸ Ο.π. 63.22.6.

²⁹ Ιωσήφ (2006), σ. 70.

³⁰ Ιωσήφ (2006), σ. 68.

ημερότερο ωδικό όν ώστε να ζει στα έλη και στις λίμνες.³¹

Ο μύθος του Νέρωνα, μεταξύ άλλων, γοήτευε τους μεταγενέστερους κι έτσι έναν αιώνα μετά το θάνατό του κάποιος κατασκεύασε ένα άγαλμα στην Ασία προς τιμήν του, ενώ η μορφή του κυριαρχούσε στα μετάλλια στα τέλη του 4^{ου} και 5^{ου} αι. μ.Χ. ως μέγας διοργανωτής θεαμάτων.³² Ο ιστορικός Ιωάννης Μαλάλας στη «Χρονογραφία» του, τον 6^ο αι. μ.Χ., παρουσιάζει τον Νέρωνα ως υποστηρικτή του χριστιανισμού, ενώ αναφέρει ότι δεν αυτοκτόνησε αλλά δολοφονήθηκε από το διάδοχό του Γάλβα. Παρόμοια ιστορία αναφέρεται και στην εγκυκλοπαίδεια της Σούδας τον 10^ο αι. μ.Χ., ενώ στο «Πασχάλιο Χρονικό», του 7^{ου} αι. μ.Χ., ο Νέρων παρουσιάζεται να συμπαθεί τους χριστιανούς και να πεθαίνει σε ηλικία 69 ετών, θύμα ιουδαϊκών δολοπλοκιών.³³

Υπήρχαν αρχαίες πηγές που συνέθεταν μία πιο θετική –δημοφιλή– εικόνα για το Νέρωνα, ενώ οι αρνητικές πηγές που σώζονται συμβάλλουν στη διαιώνιση της προπαγάνδας (;) των εχθρών του Νέρωνα.³⁴

Επίλογος

Ο Νέρων, λοιπόν, πιθανόν να ήταν εχθρικός με τους χριστιανούς και πράγματι να επιχειρήσει να τους ενοχοποιήσει τιμωρώντας τους βάνουσα για τη μεγάλη πυρκαγιά της Ρώμης. Όμως, βάσει των στοιχείων της σύγχρονης έρευνας ενδέχεται ο Νέρων να μην ήταν τόσο σκληρός απέναντι στους χριστιανούς. Η δε φιλελληνικότητά του μπορεί να θεωρηθεί βέβαιη, σε βαθμό μάλιστα που ξεπερνούσε τα όρια της συμβατικής συμπεριφοράς ενός αυτοκράτορα. Η εικόνα του Νέρωνα από τους μεταγενέστερους συντίθεται είτε από στοιχεία που εξάρουν την προσωπικότητά του είτε από στοιχεία απάνθρωπα, ενώ δεδομένη είναι και η μεγάλη φήμη του που διήρκεσε για πολλούς αιώνες αργότερα.

Βιβλιογραφία

Carrié, J.-M., Ferrary, J.-L., Scheid, J. 1976. Η Χερσόνησος του Αίμου. Η ρωμαϊκή διοίκηση. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο). τ. ΣΤ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σ.σ. 137-141.

De Ste Croix, G.E.M. 2005. *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη*, μτφ. Κράλλη, Ι. Αθήνα: Μορωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Heichelheim, F. M., Ward, A. M., Yeo, C.A. 2008. *Οι Ρωμαίοι*. Αθήνα: Οδυσσεύς.

Lane Fox, R. 2006. *Ο Κλασικός Κόσμος. Μια Επική Ιστορία από τον Όμηρο στον Αδριανό*. μτφ. Παπακάστα, Ό. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Mackay, Ch. 2007. *Αρχαία Ρώμη. Στρατιωτική και Πολιτική Ιστορία*. μτφ. Ζάννη, Δ. επιμ. Ξυδόπουλος, Ι. Αθήνα: Παπαδήμας.

Riéart, M., H. 1976. Πελοπόννησος. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο). τ. ΣΤ.

Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σ.σ. 156-165.

Rouilloux, J. 1976. Δελφοί. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο). τ. ΣΤ., Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σ.σ. 176-179.

Sylloge³ 814 (Επιγραφή σε μετάφραση από την Ακράϊφεια με τον λόγο του Νέρωνα στον Ισθμό για την ελευθερία των Ελλήνων, που εκφωνήθηκε το 67 μ.Χ.).

Δίων Κάσσιος, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, 61.16.2, 63.22.6.

Ιωσήφ, Δ. 2006. Νέρων. Ένας παρανοϊκός αυτοκράτορας; Στο *Ιστορικά Θέματα*. τ. 47. Αθήνα: Περισκόπιο, σ.σ. 68-73.

Πλούταρχος. *Περί των υπό του θείου βραδέως τιμωρουμένων*, 567 F – 568 A.

Σακελλαρίου, Μ. 1976. Οικονομία και κοινωνία. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο). τ. ΣΤ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σ.σ. 97-103.

Σουητώνιος, *Νέρων*, 12.3, 22.3, 33.1, 51-52, 57.

Τάκιτος, *Annales*, 15, 44.

³¹ Πλούταρχος, *Περί των υπό του θείου βραδέως τιμωρουμένων*, 567 F – 568 A

³² Ιωσήφ (2006), σ. 69.

³³ Ό.π. σ.σ. 69-70.

³⁴ Heichelheim (2008), σ. 423.